

УДК 811.111'367

В. В. Воронова, С. А. Матвєєва

**ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС
ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ СТВЕНА КІНГА
«ПЕРЕСЛІДУВАНИЙ»**

Проблема перекладу емоційно-експресивних одиниць художнього тексту протягом тривалого часу перебуває в центрі уваги лінгвістів, оскільки саме емоційний вплив на почуття читача і є головним завданням будь-якого художнього твору. Окреме місце серед експресивних засобів побудови тексту посідають одиниці експресивного синтаксису, який «розуміють і як мовну категорію, і як мовленнєву. Експресивне інтерпретується як вираження відношення мовця до висловлення, що зближує експресивність із модальністю, і як вираження емоцій, і як ознаку стилю, а нерідко й поєднують в експресивному емоційність, образність, функціонально-стилістичне забарвлення» [1, с. 222]. Багатий потенціал експресивності синтаксису активно використовується письменниками та перекладачами художніх творів. Синтаксичні засоби дуже відрізняються один від одного за функціями й структурою. Іноді письменники поєднують непоєднуване і тим самим поглиблюють змістовну складову та посилюють емоційне сприйняття твору. «Злиття у структурі творів характерних для розмовної мови синтаксичних засобів і складних конструкцій сприяє мовній виразності, створенню експресивно-прагматичного поля художнього тексту» [2, с. 6].

Питання використання та перекладу експресивного синтаксису отримують нових рішень з кожним наступним кроком лінгвістичної науки. Це пов'язано з природним розвитком науки і зміною ставлення до тексту та його складових. Так, новий поштовх до вивчення експресії надав інтерес лінгвістів до феномену мовної особистості як суб'єкта мовленнєвої діяльності, взаємин мовця і адресата, різнорівневих засобів посилення виразності мови та її впливу на сприймаючого. Таким чином вивчення проблеми перекладу одиниць експресивного синтаксису у текстах сучасних письменників є актуальним і нагальним.

Протягом розвитку лінгвістичної науки експресивний синтаксис та питання шляхів його передачі засобами іншої мови викликав дослідницький інтерес у багатьох вчених (роботи І. В. Арнольд, Т. Р. Левицької, А. М. Фітерман та інших). В останні роки у вітчизняній та зарубіжній науці з'явилися роботи таких дослідників, як О. В. Александрова, К. С. Баскакова, Л. С. Ісакова, З. Г. Коцюба, З. Я. Омаєва, К. К. Роднева та інші.

Об'єктом нашого дослідження є емоціонально-експресивний синтаксис текстів оригіналу та перекладів фантастичного роману американського письменника ХХ століття Стівена Кінга

«Переслідуваний», написаного у 1982 році. Переклад українською мовою було зроблено перекладачем В. Ружицьким у 1991 році, а в 1998 році з'явився переклад цього роману російською мовою, виконаний перекладачем В. Вебером.

Метою цієї роботи є аналіз засобів експресивного синтаксису у текстах оригіналу та перекладів роману Стівена Кінга «Переслідуваний».

Текст роману містить багатий матеріал для дослідження функцій експресивного синтаксису в створенні художнього ефекту оригіналу та шляхів адекватної передачі авторського стилю засобами іншої мови.

Аналіз текстів роману та перекладів дозволив виділити певні стилістичні фігури. Так, одним із досить ефективних засобів смислової та інтонаційної акцентуації є інверсія – «порушення прямого порядку слів у реченні для емоційно-смислового увиразнення викладу» [3, с. 156]. За допомогою інверсії письменник має можливість логічного наголосу на елементі, який піддається інверсії. Так, у прикладі 1 за допомогою інверсії посилюється заборона дії:

(1) <i>On no account must this switch be touched.</i>	(1a) <i>Hi в якому разі цей перемикач не можна чіпати.</i>	(1б) <i>Hi в коєм случае этот переключатель нельзя трогать.</i>
---	--	---

Частіше за все збереження інверсії у тексті перекладу не викликає складностей у перекладача, тому у випадках використання автором інверсійного порядку слів у тексті роману, що аналізується, такий самий порядок збережено в українському і російському перекладах.

Ще одним з ефективних синтаксичних засобів імпліцитної передачі інформації є еліпсис – «стилістична фігура, що полягає в опущенні певного члена речення чи словосполучення, які можна легко відновити за смыслом» [3, с. 125].

(2) <i>Clitter-clitter-clitter went the machine. «Age-height-weight.» «Twenty-eight, six-two, one-sixty-five.» Clitter-clitter-clitter.</i>	(2a) «Клац-клац-клац», – обізвалась машина. – Вік-зріст-вага? – Двадцять вісім, сто вісімдесят п'ять, сімдесят чотири. «Клац-клац-клац».	(2б) Клик-клик-клик – Заговорила машина. – Возраст-рост-вес. – Двадцать восемь, шестьдесят два, сто шестьдесят пять. Клик-клик-клик.
---	--	--

У цьому випадку еліптична форма виступає засобом досягнення прагматичної мети – створення атмосфери ситуації формального спілкування. У таких конструкціях спостерігається економія мовних засобів, лаконічність, певна ритмічність мовлення. Завдяки цьому прийому автор нібито веде живий діалог з читачем за рахунок такого особливого оформлення висловлювання. Еліпсис має яскраво виражений прагматичний потенціал в обох досліджуваних мовах й чітко виражену мовну форму, тому не викликає труднощів і не потребує пошуку іншого прийому у перекладі.

Поряд із стилістичними фігурами також знаходимо такі синтаксичні прийоми, як повтор і вставлені конструкції.

З метою посилення впливу на читача та збільшення інформаційного обсягу вислову письменники інколи використовують вставні конструкції. Для Стівена Кінга часте використання таких конструкцій є особливістю авторського стилю:

(3) Every two minutes the emcee asked a Bonus Question in the contestant's category (the current pal, a heart-murmur from Hackensack, was an American history buff) which was worth fifty dollars.	(3a) Щодві хвилини ведучий ставив призове запитання з обраної учасником галузі знань (якраз у цю хвилину він питав сердечника з Гакенсака про щось із історії Америки), і за правильну відповідь давали винагороду – п'тдесят доларів.	(3б) Каждые две минуты ведущий задавал Призовой Вопрос (парень с шумами в сердце, находившийся на кругу в настоящий момент, отвечал какою-то чушь из истории Америки), который стоил пятьдесят долларов.
(4) Every minute the contestant could stay on the treadmill (keeping up a steady flow of chatter with the emcee), he won ten dollars.	(4a) За кожную хвилину учасник передачі, безперестанку переступаючи ногами на колесі й водночас підтримуючи розмову з ведучим, одержував десять доларів.	(4б) Каждую минуту, которую участник конкурса мог продержаться на мельнице (поддерживая при этом постоянный поток болтовни ведущего), он выигрывал десять долларов.

У таких конструкціях відсутній синтаксичний зв'язок з реченням, до якого вони приєднуються. Також вони відособлені інтонаційно. Такі конструкції розривають логіко-граматичні зв'язки всередині основного речення, порушують послідовність викладення інформації, чим і акцентують увагу читача, неочікувано виводячи його за межі лінійної системи мови на рівень багатопланової розумової діяльності.

У перекладах таких конструкцій роману перекладачі не завжди дотримуються авторської форми подачі матеріалу: так, у прикладі 3 збережено вставні конструкції в обох перекладах, а у прикладі 4 перекладач робить заміну вставної конструкції дієприслівниковим оборотом, що спрощує всю конструкцію, послаблюючи авторський емоційний акцент.

Повтор – «повторення ... синтаксичних конструкцій, що дає змогу посилити емоційність мови художнього твору» [3, с. 17]. Ця синтаксична конструкція виконує в тексті функцію забезпечення структурно-сислової єдності, цілісності текстового простору.

(5) <i>I have told you to give up drinking. I have told you!</i>	(5a) <i>Я казав зав'язувати з випивкою. Я казав!</i>	(5б) <i>Я говорил тебе бросить пить. Я говорил!</i>
(6) – “ <i>I’ll take it,</i> ” she whispered. “ <i>You know I’ll take it.</i> ”	(6a) – <i>Не відмовлюся, – прошепотіла Шійла. – Ти ж сам знаєш, що не відмовлюся.</i>	(6б) – <i>Возьму, – прошептала она. – Ты знаешь, что возьму.</i>

У цих прикладах ми спостерігаємо використання дистанційних повторів задля актуалізації уваги читача на головних деталях, на ключових діях, які мають важливе значення для розвитку подій та сюжету. Такі повтори притаманні розмовному мовленню і часто стають сигналами психологічного ставлення мовця до ситуації або співрозмовника: приклад 5 – нервування, приклад 6 – хвилювання.

У деяких випадках текст містить не один, а одразу декілька повторів:

(7) <i>The huge lobby was an echoing, rebounding tomb of sound. Questions being asked and answered. People were being led out weeping. People were being thrown out. Hoarse voices were raised in protest. A scream or two. Questions. Always questions.</i>	(7a) <i>Голоси у залі відлунюють, немов у велетенській гробниці. Когось питають, хтось відповідає. Когось виводять, він плаче. Когось витурюють за двері. Хтось хрипко протестує. Хтось кричить. І знову запитання. Запитання, яким немає кінця.</i>	(7б) <i>Огромный вестибюль был гробницей звуков, отражающихся и отскакивающих. Вопросы и ответы. Люди, которых выводили в слезах. Люди, которых выкидывали. Хриплые протестующие голоса. Один или два выкрика. Вопросы. Все время вопросы.</i>
--	--	--

Як правило, такі повтори допомагають досягти посилення емоційного плану висловлення. Це відбувається не тільки за рахунок використання лексичних повторів, але й через введення в текст експресивно-стилістичних синонімів: *led out – thrown out, виводять – витурюють, выводили – выкидывали*. За рахунок контекстуальних синонімів деталізується опис: *protest – scream, протестує – кричить, протестующие голоса – выкрики*. Повтори, в основі яких лежать антонімія, допомагають посилити напругу розповіді: *asked – answered, питають – відповідає, вопросы – ответы*.

Додаткова напруга підтримується і завдяки синтаксичному паралелізму: *people were being led out – people were being thrown out, когось виводять – когось витурюють, люди, которых выводили – люди, которых выкидывали*. При цьому помічаємо, що в українському перекладі перекладач самостійно додатково посилює емоційну складову цього мікротексту та використовує синтаксичний паралелізм ще й у тих конструкціях, у яких цей прийом відсутній в тексті оригіналу: *когось*

питають – когось виводять – когось витурюють; хтось відповідає – хтось протестує – хтось кричить. Підтримуючи функцію протиставлення, перекладач допомагає читачу емоційно відчуту реальну картину того, що відбувається.

Таким чином, аналіз текстів роману Стівена Кінга «Переслідуваний» українською та російською мовами демонструє активне використання як автором, так і перекладачами фігур та прийомів експресивного синтаксису. У більшості випадків таке використання у перекладах збігається з авторським, що дозволяє перекладачам виконати основне завдання – передати читачу авторський задум не тільки на тематичному, змістовному та ідейному, але й на емоційному та психологічному рівнях. Подальше вивчення та аналіз перекладацьких прийомів при роботі з емоційними компонентами взагалі і емоційно-експресивними компонентами синтаксису зокрема у сучасних текстах художньої літератури убачається перспективним, оскільки рецепція будь-якого художнього твору ґрунтується саме на його емоційному сприйнятті, а перекладач має зробити все можливе, аби передати авторський задум максимально точно й адекватно.

Список використаної літератури

1. Матвійчук О. М. Експресивний синтаксис / О.М. Матвійчук // учасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2011. – С. 221 – 223. **2. Омаева З. Я.** Синтаксические конструкции экспрессивного типа как средство выражения авторских интенций: на материале художественных произведений В. В. Набокова : автореф. дис. ... канд. фил. наук : 10.02.01 – русский язык / З. Я. Омаева. – Махачкада, 2006. – 27 с. **3. Мала** філологічна енциклопедія / Укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2007. – 478 с.

Воронова В. В., Матвєєва С. А. Емоційно-експресивний синтаксис оригіналу та перекладів роману Стівена Кінга «Переслідуваний»

Стаття присвячена аналізу одиниць експресивного синтаксису у текстах оригіналу та перекладів фантастичного роману Стівена Кінга «Переслідуваний» українською та російською мовами. Головна увага приділяється втіленню експресивної складової через використання інверсії, еліпсису, вставних конструкцій, повторів. Визначено, що у більшості випадків використання одиниць експресивного синтаксису у перекладах збігається з авторським, що дозволяє передати авторський задум не тільки на змістовному та ідейному, але й на емоційному та психологічному рівнях.

Ключові слова: експресивний синтаксис, інверсія, еліпсис, вставна конструкція, повтор.

Воронова В. В., Матвеева С. А. Эмоционально-экспрессивный синтаксис оригинала и переводов романа Стивена Кинга «Бегущий человек»

Статья посвящена анализу единиц экспрессивного синтаксиса в текстах оригинала и переводов фантастического романа Стивена Кинга «Преследуемый» на украинский и русский языки. Основное внимание уделяется воплощению экспрессивной составляющей посредством использования инверсии, эллипсиса, вставных конструкций, повторов. Определено, что в большинстве случаев использование единиц экспрессивного синтаксиса в переводах совпадает с авторским, что позволяет передать авторский замысел не только на содержательном и идейном, но и на эмоциональном и психологическом уровнях.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, инверсия, эллипсис, вставная конструкция, повтор.

Voronova V. V, Matvieieva S. A. Emotional and expressive syntax of original and translations of novel by Stephen King «The Running Man»

This article deals with the units of expressive syntax in the original text and translations of the fiction novel by Stephen King «The Running Man» into Ukrainian and Russian. The main attention is focused on realization of expressive components through the use of inversion, ellipsis, expletive constructions, iteration. It is found that in most cases the use of units of expressive syntax in translation coincides with the author's use, that allows to transfer the author's intentions not only on the content and ideological, but also on the emotional and psychological levels.

Key words: expressive syntax, inversion, ellipsis, expletive construction, iteration.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК [811.161.2:811.161.1]’255.4

С. А. Грейцер, І. П. Зайцева

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Лише на початку ХІХ століття письменники звернули увагу на особливості національного колориту епохи та народу. Почався період бурхливого розвитку української літератури, розквіту романтизму. У цей час П. Кулішем були закладені основи історичної белетристики, що